

Referat wygłoszony w dniu 14 listopada 2023 r. na posiedzeniu Komisji Nauk Pedagogicznych Oddziału PAN w Krakowie

dr Anna Włoch

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Wydział Pedagogiki i Psychologii

Instytut Pedagogiki Specjalnej

e-mail: anna.wloch@up.krakow.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5286-8464>

Polska pedagogika porównawcza: osiągnięcia wybitnych komparatystów edukacyjnych XIX i XX wieku

Polska pedagogika porównawcza jako nowy obszar badań zaczęła się rozwijać w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Jednak pionierskie badania w obszarze komparatystyki edukacyjnej w języku polskim wydawane były już w pierwszych dekadach XIX wieku. W tym miejscu należy wymienić prace ks. Wojciecha Anzelma Szweykowskiego pt. *Uwagi nad wyższymi szkołami polskimi w porównaniu do niemieckich*, 1808 oraz Jana Kantego Krzyżanowskiego pt. *O potrzebie i sposobie porównywania edukacji: podług P. Jullien*, 1822, który wydał tłumaczenie słynnej pracy Marca-Antoine'a Julliena de Paris, uznawanego za „ojca pedagogiki porównawczej”. W okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce pedagogika porównawcza została wyodrębniona, jako nowy obszar naukowych dociekań, ale stanowiący część historii wychowania i myśli pedagogicznej. Komparatystyka edukacyjna rozwijała się wówczas szczególnie w Wielkiej Brytanii oraz w Stanach Zjednoczonych. W Polsce o celach i metodach badań porównawczych w edukacji pisali Zygmunt Kukulski, Henryk Rowid i Zygmunt Mysłakowski. W czasie II wojny światowej badania porównawcze angielskiego i szkockiego systemu edukacji prowadzili przebywający na emigracji w Wielkiej Brytanii Zygmunt Kukulski oraz Jan Konopnicki wraz z zespołem, wnosząc istotny wkład w rozwój wiedzy o innych systemach oświatowych. Jako

odrębna dyscyplina pedagogiczna – pedagogika porównawcza zaczęła się rozwijać w Polsce dopiero od lat sześćdziesiątych XX wieku, głównie za sprawą Bogdana Suchodolskiego (w wymiarze organizacyjnym – członkostwo w gronie założycieli CECE – *Comparative Education Society in Europe* w 1961 roku) i Bogdana Nawroczyńskiego (twórcy szkoły pedagogiki porównawczej, promotora pierwszej w Polsce pracy doktorskiej z pedagogiki porównawczej Anny Mońki-Stanikowej) oraz kilku innych znanych pedagogów, dla których pedagogika porównawcza była tylko jednym z wielu obszarów badawczych. W tym czasie pedagogika porównawcza zyskała również status ważnego przedmiot kształcenia pedagogicznego, zaraz po historii wychowania. Pedagogika porównawcza w okresie PRL-u była jednak produktem politycznym. Promowane były przede wszystkim opracowania dotyczące systemów oświatowych krajów socjalistycznych, a badaczom zajmującym się edukacją w Europie Zachodniej utrudniano pracę naukową, a niekiedy władze nie wyrażały zgody na członkostwo w międzynarodowych towarzystwach naukowych. Po okresie transformacji ustrojowej w Polsce, a zwłaszcza w czasie akcesji Polski do Unii Europejskiej zdecydowanie zmienił się kierunek badań porównawczych nad edukacją. Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się badania i publikacje ukazujące różnorodność systemów edukacyjnych w krajach europejskich, jak również wspólnotowe działania zmierzające do rozwijania edukacji w kontekście integracji europejskiej. Do czołowych komparatystów edukacyjnych zaliczał się wówczas m. in. Wiktor Rabczuk – kontynuator szkoły pedagogiki porównawczej B. Nawroczyńskiego. Współcześnie w polskiej pedagogice porównawczej dominuje jednak podejście socjologiczne.

Literatura wybrana:

- Epstein E.H., *Currents Left and Right: Ideology in Comparative Education*, "Comparative Education Review" 1983, vol. 27, no. 1, s. 3-29.
- Konopnicki J. *Demokratyczne podstawy szkolnictwa szkockiego. Okres przymusu szkolnego*, Wydawnictwo Urzędu Oświaty i Spraw Szkolnych, Londyn 1942.
- Konopnicki J., *Eksperymentalne szkolnictwo w Anglii i Szkocji*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1964.
- Kotłowski K., *Szkoła angielska po drugiej wojnie światowej*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1960.
- Kukulski Z., *Główne momenty i myśli badań pedagogicznych*, Uniwersytet Lubelski, Lublin 1923.
- Kukulski Z., *Tak zwane „Public Schools” w Wielkiej Brytanii*, Wydawnictwo Urzędu Oświaty i Spraw Szkolnych, Londyn 1942.
- Manzon M., *Origins and traditions in comparative education: challenging some assumptions*, "Comparative Education" 2018, vol. 54:1, s. 1-9, DOI: 10.1080/03050068.2017.1416820
- Miąso J., *Szkolnictwo w XIX-wiecznej Europie i początki pedagogiki porównawczej w Anglii*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 2009, t. 46, s. 89-143.
- Mońka-Stanikowa A., *Szkolnictwo w Belgii współczesnej*, PZWS, Warszawa 1963.
- Mońka-Stanikowa A., *Szkolnictwo szwajcarskie w świetle współczesnych tendencji oświatowych*, PWN, Warszawa 1970.
- Nawroczyński B., *O szkolnictwie francuskim*, PWN, Warszawa 1961.

- Nowakowska-Siuta R., *Pedagogika porównawcza. Problemy, stan badań i perspektywy rozwoju*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014.
- Rabczuk W., *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej na tle przemian w szkolnictwie krajów członkowskich*, IBE, Warszawa 1994.
- Rabczuk W., *Szkolnictwo prywatne w Europie Zachodniej i w Polsce*, WSiP, Warszawa 1992.
- Rowid H., *Podstawy i zasady wychowania*, Wydawnictwa „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1946.
- Suchodolski B., *Pedagogika porównawcza i polityka oświatowa*, „Studia Pedagogiczne” 1972, t. XXVI, s. 19-27.
- Tomiak J.J., *Wojciech Anzelm Szweykowski (1773-1838): A Note*, „Comparative Education Review” 1971, vol. 15, no. 1, s. 75-78.
- Wiloch T.J., *Wprowadzenie do pedagogiki porównawczej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970.